

УДК 355.23

О. В. Мейко

С. П. Павлов

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЯМИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Проведено дослідження функціонування механізмів державного управління інноваціями у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Проаналізовано відповідний зарубіжний і вітчизняний досвід. Розкрито зміст мети інноваційної політики, об'єкта інноваційних змін та основних принципів здійснення і розвитку інноваційної діяльності у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Ключові слова: механізми державного управління, інновації, вища освіта, заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Постановка проблеми. У сучасних умовах світового розвитку поява надзвичайних ситуацій є постійним явищем. Особливого значення набуває ця вкрай важлива сфера за умов глобалізаційних процесів, які сьогодні охоплюють дедалі більшу кількість напрямів життєдіяльності людини і суспільних відносин. На жаль, з кожним роком стан загроз і небезпек не знижується, а навпаки, весь час посилюється. Постійно зростаючий рівень науково-технічного прогресу спричиняє загострення загроз, які набули глобального масштабу.

У зв'язку із цим перед державним управлінням постає питання надзвичайної ваги – не тільки забезпечити всі сфери життєдіяльності країни відповідно до існуючих зовнішніх та внутрішніх, реальних та потенційних загроз, а створити таку систему національної безпеки, що гарантувала б спокій у суспільстві та сталий розвиток України.

Отже, проблема національної безпеки у нашій країні набула особливої актуальності. Тому, насамперед, перед вітчизняною наукою постає дуже важливе і відповідальне завдання – розроблення комплексу питань, пов'язаних з визначенням основ забезпечення національної безпеки, серед яких перше місце посідає підготовка кваліфікованих кадрів.

Таким чином, забезпечення державних інституцій сектора безпеки і оборони

кваліфікованими кадрами є наразі актуальним для науки державного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На жаль, аналіз діяльності органів виконавчої влади за період незалежності України виявив, що сфера підготовки фахівців для складових сектору безпеки і оборони не набула чіткого і безпечного рівня, у державі бракує системного підходу до підготовки кадрів у закладах вищої освіти (ЗВО) зі специфічними умовами навчання.

Дослідженню питання державного управління розвитком системи вищої освіти сектора безпеки і оборони приділяли увагу такі вчені, як А. Бабичев, С. Белай, В. Дем'янішин, М. Медвідь, Ю. Медвідь, Я. Павлов, Ю. Приходько, А. Ромін, В. Телелім, О. Устименко, К. Фісун та ін. Зазначені науковці порушили питання стосовно дослідження проблем світової та національної тенденцій розвитку військової освіти в системі обороноздатності держави, формування механізмів державного управління системою військової освіти України, модернізації механізмів державного управління закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання тощо.

Однак питанню вивчення механізмів державного управління інноваціями у ЗВО зі специфічними умовами навчання не приділено достатньої уваги.

Метою статті є проведення аналізу теоретичних засад формування і розвитку механізмів державного управління інноваціями у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Виклад основного матеріалу. Особливого значення в умовах розбудови системи національної безпеки набуває проблема підвищення ефективності підготовки кадрів вищої кваліфікації для складових сектора безпеки і оборони. Із цією метою фахівці повинні здобути вищу освіту за певною галуззю знань та відповідною спеціальністю.

Згідно із Законом України [1] вищою освітою є сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти України [1].

Метою вищої освіти є здобуття особою високого рівня наукових та/або творчих мистецьких, професійних і загальних компетентностей, необхідних для діяльності за певною спеціальністю чи у певній галузі знань [2].

Науковою спільнотою встановлено, що система вищої освіти – це сукупність закладів вищої освіти, які забезпечують фундаментальну наукову, професійну і практичну підготовку, здобуття випускниками освітньо-кваліфікаційних рівнів, удосконалення наукової та професійної підготовки, перепідготовку та підвищення кваліфікації [3].

Система військової освіти (освіти у закладах зі специфічними умовами навчання) є основним джерелом підготовки і комплектування військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення висококваліфікованими офіцерськими кадрами, яке реалізується за допомогою функціонування вищих військових навчальних закладів (ЗВО зі специфічними умовами навчання).

Відповідно до Закону України [1] такими закладами є “заклади вищої освіти державної форми власності, які здійснюють на певних рівнях вищої освіти підготовку курсантів (слухачів, студентів), ад’юнктів для подальшої служби на посадах офіцерського (сержантського, старшинського) або

начальницького складу з метою задоволення потреб Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, центральних органів виконавчої влади із спеціальним статусом, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту” [1].

Для якісного вивчення стану функціонування і розвитку механізмів державного управління інноваціями у ЗВО зі специфічними умовами навчання проаналізуємо відповідний зарубіжний досвід.

Науковець О. Устименко провів дослідження [4] щодо вдосконалення механізмів державного управління системою військової освіти України. Під час аналізу зарубіжного досвіду реформування військової освіти він зауважив, що у нашій державі простежуються відповідні загальноосвітні тенденції. Цей учений зазначив, що система військової освіти у Великій Британії здійснюється на базі Академії оборони Об’єднаного королівства, що складається на основі навчальних закладів, які здійснюють підготовку офіцерів оперативного та стратегічного рівнів. У країнах НАТО поширена практика підготовки фахівців у змішаних групах фахівців сектору безпеки і оборони за рівнями освіти.

Таким чином, у проведеному згаданим автором дослідженні вивчаються механізми державного управління системою військової освіти України, але проблеми впровадження інновацій у цій сфері не розглядаються.

На думку В. Телелима і Ю. Приходька, військова освіта у розвинутих країнах світу – це корпоративна система підготовки військових фахівців, призначення яких – виконання завдань, зумовлених специфікою функціонування збройних сил і потребою їх застосування в конкретних умовах [5]. Як висновок автори підкреслюють, що сучасні підходи до реформування військової освітньої системи мають набути комплексного характеру, відповідати і сприяти реалізації державної політики у сфері безпеки і оборони, забезпечувати ефективне використання на всіх рівнях управління інформаційних,

технологічних, фінансових, матеріально-технічних та інших ресурсів, сприяти підвищенню якості підготовки офіцерських кадрів, здатних з високим ступенем ефективності виконувати покладені на них завдання в умовах мирного та воєнного часу, участі у складі підрозділів міжнародних миротворчих місій.

Погоджуємося із цією думкою, однак додамо, що проблематиці державного управління інноваціями у ЗВО зі специфічними умовами навчання теж не приділено достатньої уваги.

Також шляхи розвитку вищої військової школи в умовах постійних змін воєнної теорії розглянуто авторами праці [6]. За результатами проведеного дослідження запропоновано у військових навчальних закладах створити відділи стратегічного планування та інституційних досліджень, основними функціями якого будуть: стратегічне планування; підвищення ефективності функціонування ЗВО; проведення соціопитувань. Крім того автори зазначають, що аналіз результатів таких опитувань і є підставою для вдосконалення процесу управління військовими системами вищої освіти та формування (внесення змін в) стратегії розвитку вищого військового навчального закладу в умовах постійних змін.

З нашого погляду, це є дуже слушною думкою і може стати поштовхом для розвитку інноваційної діяльності у ЗВО зі специфічними умовами навчання.

У праці [7] А. Ромін на основі системного й концептуально-порівняльного підходів проаналізував досвід управління якістю освіти у ЗВО в окремих країнах Європи і США. Виділено певні характеристики з можливого використання позитивних аспектів у процесі реформування системи державного управління закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання в Україні, а саме:

- зовнішній контроль за якістю освіти;
- фінансова допомога студентам через державні гранти;
- постійний характер наукової роботи студентів як частини освітнього процесу;
- підвищення ролі роботодавців у підготовці спеціалістів;
- можливість студентами самостійно обирати перелік дисциплін та спеціалізація за обраною програмою [7].

Тому поділяємо думку А. Роміна, що наразі система вищої освіти у сфері безпеки і оборони України потребує впровадження інновацій.

У праці [8] розкриваються концептуальні аспекти формування єдиного європейського освітнього простору, висвітлюються особливості інноваційної політики країн Вишеградської четвірки, впровадження освітніх інновацій у ЗВО країн світу й України. Встановлено, що основним завданням інноваційної діяльності ЗВО є здобуття знань шляхом проведення наукових досліджень і розробок та їх спрямування на створення і впровадження нових конкурентоспроможних технологій, забезпечення інноваційного розвитку суспільства та підготовки фахівців інноваційного типу.

Погоджуємося із цією думкою і як висновок, спираючись на власний практичний досвід та проведений аналіз, додамо, що на відміну від закладів вищої освіти системи Міністерства освіти і науки України у вищих військових навчальних закладах (зкладах зі специфічними умовами навчання) питанню впровадження інноваційної діяльності приділено менше уваги.

До впровадження інноваційної діяльності в освітній процес спонукає також Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (Національне агентство) [9]. Сьогодні Національне агентство набуває спроможності реалізовувати державну політику у сфері вищої освіти, протистояти сучасним викликам і стати каталізатором змін у вищій освіті України з метою формування культури її якості. Стратегічні цілі Національного агентства реалізуються за трьома головними напрямками: якість освітніх послуг; визнання якості наукових результатів; забезпечення системного впливу діяльності Національного агентства.

На наш погляд, головною цінністю Національного агентства є інноваційність, а саме здатність продукувати і впроваджувати нові, відсутні у вітчизняній практиці ідеї, технології, методики, пов'язані із забезпеченням якості вищої освіти [10].

В Україні відповідно до Закону [11] під інноваціями розуміють новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукцію або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери. Інноваційна діяльність згідно зі ст. 3 зазначеного Закону передбачає: випуск і розповсюдження принципово нових видів техніки і технологій; прогресивні міжгалузеві структурні зрушення; реалізацію

довгострокових науково-технічних програм з великими строками окупності витрат; фінансування фундаментальних досліджень для здійснення якісних змін стану продуктивних сил; розробку та впровадження нової, ресурсозберігаючої технології тощо [11].

Інноваціями в освіті є процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно нового стану.

У праці [12] С. В. Бєлай зазначає, що державна управлінська діяльність реалізується шляхом застосування відповідних механізмів державного управління. У сучасному суспільстві механізми державного управління відіграють основну роль у державній політиці щодо управління змінами в системі вищої освіти України. У науці державного управління цим механізмам належить особливо важливе місце. Механізми державного управління є нібито “зряддям управління” в устрої держави. Погоджуємося із цими міркуваннями і додамо, що обґрунтування та запровадження дієвих механізмів державного управління дасть змогу реалізувати процес впровадження інновацій у ЗВО зі специфічними умовами навчання.

Отже, можливо надати таке визначення державної політики щодо впровадження інновацій в управління закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання: це комплекс інформаційних, економічних, правових, організаційних і соціальних методів планування, стимулювання, прогнозування, регулювання та контролю процесів інноваційної діяльності у ЗВО зі специфічними умовами. Державна політика реалізується відповідними механізмами державного управління, впровадження яких ґрунтується на визначенні мети інноваційної політики, об’єкта інноваційних змін та основних принципів її здійснення.

Метою інноваційної політики щодо впровадження інновацій в управління ЗВО зі специфічними умовами навчання є визначення пріоритетних напрямів розвитку інноваційної діяльності у складових сектора безпеки і оборони та формування основних шляхів підтримки відповідних ЗВО для впровадження ними інноваційної діяльності.

Таким чином, об’єктом державного

управління інноваційними змінами в системі вищої освіти ЗВО зі специфічними умовами навчання є академічна й організаційна структури, інфраструктура, методи і технології навчання, педагогічний процес, якість викладацького складу тощо.

У цьому ракурсі механізми державного управління інноваціями у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання повинні розвиватися на принципах:

– сприяння сталому розвитку системи забезпечення національної безпеки шляхом підготовки конкурентоспроможних фахівців для складових сектора безпеки і оборони, а також створення умов для опанування фахової освіти протягом життя;

– доступності вищої освіти у ЗВО зі специфічними умовами навчання;

– незалежності здобуття вищої освіти у ЗВО зі специфічними умовами навчання незалежно від політичних партій, громадських і релігійних організацій;

– міжнародної інтеграції та інтеграції системи вищої освіти України у Європейський простір вищої освіти за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи та дотримання вимог забезпечення державної таємниці;

– наступності процесу здобуття вищої освіти у ЗВО зі специфічними умовами навчання;

– всебічної державної підтримки підготовки фахівців з вищою освітою для складових сектора безпеки і оборони та ін.

Висновки

На основі викладеного у статті можливо значити таке.

1. Проблема національної безпеки в Україні набула особливої актуальності. У зв’язку з цим, насамперед, перед вітчизняною наукою постає надзвичайно важливе і відповідальне завдання щодо розроблення комплексу питань, пов’язаних із визначенням основ забезпечення національної безпеки, серед яких перше місце посідає підготовка кваліфікованих кадрів.

2. Спираючись на власний практичний досвід і проведений аналіз, додамо, що на відміну від закладів вищої освіти системи Міністерства освіти і науки України у вищих військових навчальних закладах (зкладах зі специфічними умовами навчання) питанню впровадження інноваційної діяльності приділено менше уваги.

3. До впровадження інноваційної діяльності в освітній процес спонукає також Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (Національне агентство). На наш погляд, головною цінністю Національного агентства є інноваційність, а саме здатність продукувати і впроваджувати нові, відсутні у вітчизняній практиці ідеї, технології, методики, пов'язані із забезпеченням якості вищої освіти

4. Державна політика щодо впровадження інновацій в управління закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання повинна реалізовуватися відповідними механізмами державного управління, запровадження яких ґрунтується на визначенні мети інноваційної політики, об'єкта інноваційних змін та основних принципів здійснення і розвитку інноваційної діяльності у ЗВО зі специфічними умовами навчання.

Подальші наукові розвідки будуть спрямовані на дослідження механізмів державного управління інноваціями у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Перелік джерел посилання

1. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII : станом на 02.09.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 01.10.2020).

2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII : станом на 18.06.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 01.10.2020).

3. Белаї С. В., Лисицин В. Э., Бабичев А. В. Мировой опыт государственного управления инновациями в системе высшего образования сектора безопасности и обороны. *ძალა და საზოგადოება (ისტორია, теорія, практика)* [Власть и общество (история, теория, практика)]. Тбилиси : Ассоциация открытой дипломатии. 2016. № 4 (40). С. 42–50.

4. Устименко О. В. Механізми державного управління системою військової освіти

України : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2012. 23 с.

5. Телелим В. М., Приходько Ю. І. Військова освіта в системі обороноздатності держави: проблеми, світові та національні тенденції розвитку. *Військова освіта*. 2013. № 2 (28). С. 3–19.

6. The ways of development higher military school in the conditions of permanent changes of military theory / M. Medvid and others. *ძალა და საზოგადოება (ისტორია, теорія, практика)* [AUTHORITY AND SOCIETY (History, Theory, Practice)]. Tbilisi, Georgia : The Open Diplomacy Association, 2017. № 2 (42). Р. 163–179.

7. Ромін А. В. Модернізація механізмів державного управління закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання : автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2016. 36 с.

8. Артьомов І. В., Студеняк І. П., Головач Й. Й., Гусь А. В. Інновації у вищій освіті: вітчизняний і зарубіжний досвід : навч. посіб. Ужгород : ПП “АУТДОР-ШАРК”, 2015. 360 с.

9. Статут Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2018 р. № 1130. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1130-2018-%D0%BF#n5> (дата звернення: 01.10.2020).

10. Стратегія Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти до 2022 р. URL: <https://naqa.gov.ua/місія-та-стратегія-агентства/> (дата звернення: 01.10.2020).

11. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV : станом на 24.10.2016 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/40-15> (дата звернення: 01.10.2020).

12. Белаї С. В. Удосконалення державного механізму підготовки фахівців з моніторингу та врегулювання кризових явищ соціально-економічного характеру. *Теорія та практика державного управління*. Харків : ХарPI НАДУ “Магістр”, 2015. Вип. 1 (48). С. 177–184.

Стаття надійшла до редакції 12.08.2020 р.

УДК 355.23

А. В. Мейко, С. П. Павлов

**ИССЛЕДОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ
ИННОВАЦИЯМИ В ЗАВЕДЕНИЯХ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ СО СПЕЦИФИЧЕСКИМИ
УСЛОВИЯМИ ОБУЧЕНИЯ**

Проведено дослідження функціонування механізмів державного управління інноваціями в заведеннях вищого образования со специфічними умовами обучения. Проаналізовано відповідний зарубіжний досвід. Розкрито зміст цілі інноваційної політики, об'єкта інноваційних змін і основних принципів здійснення і розвитку інноваційної діяльності в заведеннях вищого образования со специфічними умовами обучения.

Ключевые слова: механізми державного управління, інновації, вищеє образование, заведення вищого образования со специфічними умовами обучения.

UDC 355.23

O. Meiko, S. Pavlov

**STUDY OF MECHANISMS OF PUBLIC ADMINISTRATION IN HIGHER EDUCATIONAL
INSTITUTIONS WITH SPECIFIC CONDITIONS OF EDUCATION**

The problem of national security in Ukraine has become especially relevant. In this regard, first of all, the domestic science faces an extremely important and responsible task to develop a set of issues related to determining the foundations of national security, among which the first place is occupied by the training of qualified personnel.

The purpose of the article is to analyze the theoretical foundations of the formation and development of mechanisms for public innovation management in higher education institutions with specific learning conditions.

Based on our own practical experience and analysis, we add that in contrast to higher education institutions of the Ministry of Education and Science of Ukraine, in higher military educational institutions (institutions with specific training conditions) less attention is paid to the implementation of innovation.

The National Agency for Quality Assurance in Higher Education (National Agency) also encourages the introduction of innovative activities in the educational process. In our opinion, the main value of the National Agency is innovation, namely the ability to produce and implement new, absent in domestic practice ideas, technologies, methods related to quality assurance in higher education.

The state policy on introduction of innovations in management of higher educational institutions by these specific conditions of training should be realized by the corresponding mechanisms of public management which introduction is based on definition of the purpose of innovation policy, object of innovative changes learning conditions.

Areas of further research will focus on the study of mechanisms of public innovation management in the management of higher education institutions with specific learning conditions.

Keywords: mechanisms of public administration, innovations, higher education, higher educational institutions with specific learning conditions.

Мейко Олександр Васильович – кандидат військових наук, перший заступник ректора Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького
<https://orcid.org/0000-0002-8774-7806>

Павлов Сергій Петрович – кандидат технічних наук, доцент, начальник оперативного факультету Національної академії Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0001-8888-3650>